

Nečekaný objev po 36 letech

To, že pozornost se ve filatelii vyplácí, je stará známá věc a i v našem časopise se o tom psalo už mnohokrát. Otevřené oči a neschematický přístup i k těm zdánlivě nejběžnějším známkám mohou přivést i „obyčejného“ sběratele k objevu, na který pokročilí badatelé pohlížejí s obdivem či přímo se závistí.

FRANTIŠEK BENEŠ

Hezkým a navíc naprosto typickým příkladem toho je nedávný objev II. typu na známce 15 h Motýlí 1961. Asi všichni, kdo se dnes na tuto výraznou odchylku v obrazu známky podíváme, si nevěřícně povzdychneme - jak jsme si něčeho tak do očí bijícího mohli nevšimnout? A to tato krásná a studijně mimořádně vděčná emise byla po více než pětadvacet let předmětem zevrubného zkoumání dlouhé řady významných znalců, badatelů a specializovaných sběratelů! A vidíte, nakonec to byl - do té doby širší sběratelské veřejnosti asi prakticky neznámý - liberecký filatelista pan Vlastimil Ježek, kdo si povšiml výrazně odlišné podoby dolních křídel běláška, od čehož byl už jenom krok ke zjištění, že všechna známková pole jedné z tiskových desek pro základní barvu byla v průběhu tisku upravena dorytím, a jeden z nejkrásnějších druhých typů ČSR II byl na světě. Objev pana Ježka však nebyl jen významným obohacením našich studijních poznatků, byl také velkým povzbuzením pro mnoho dalších zapálených sběratelů. Ukázal jim totiž, že k dosažení podobného úspěchu člověk nemusí být nutně pokročilým specialistou disponujícím množstvím srovnávacího materiálu a úzce spolupracujícím s dalšími významnými badateli, ale že pozoruhodných výsledků je možno dosáhnout i (z badatelského hlediska) ve skromných podmínkách.

S časopisem Filatelie víte vždycky o něco víc!

Od té doby jsme už mnohokrát referovali o dalších poznatcích, kterými naše studijní a znalecké poznání obohatili čtenáři Filatelie, nikdy se však takových nových objevů nesešlo najednou tolik, jako je tomu právě v dnešním čísle. Ostatně, posuďte sami. Se zajímavými poznatky při rozlišování sešitkových polí emise Historické automobily 1988 nás na straně 20 seznamuje pražská filatelistická obchodnice Jana Brožová (ta navíc na tomto poli shromáždila tolik nového, že se s jejími články na podobná témata budeme v budoucnu setkávat asi častěji). Na jiném místě dnešního čísla si můžete přečíst o hezkých deskových vadách známky 1,50 Kčs emise Mezinárodní den solidarity osvobozených politických vězňů 1952, nalezených i na jejích zkusmých tiscích. Žhavými novinkami

jsou pak dva objevy: jednak padělků ke škodě pošty u výplatní známky 7 Kč Ostrava 1994, který identifikoval Petr Barták z Prahy a o němž píšeme na straně 22, a jednak objev Václava Pelikána z Prahy - vynechaná nominální hodnota u nové známky 9 Kč Komenský 2001, o němž si můžete přečíst na straně 16.

Ale to zdaleka není všechno. Skutečnou (a doslova po několika filatelistických generacích očekávanou) událostí je objev Petra Brosche z Karviné. Tomu se totiž podařilo rozlousknout oříšek, na němž si po více než půl století lámaly zuby desítky badatelů, včetně těch nejvěhlasnějších. Popsal čtyři „polohové“ typy u známky 20 K z vydání Košické 1945, tedy u poslední hodnoty této emise, u níž toto rozlišení scházelo. Podíváme-li se na jednotlivé znaky, jak je uvádí ve svém článku na straně 15, nejspíš budeme opět nevěřícně vrtět hlavou, jak jsme si něčeho tak očividného mohli nevšimnout už dávno! Ale tak je to prostě vždycky - dodatečně se všechno zdá být jasné, ovšem přijít na to jako první, to je to pravé umění!

Objev, který jsme opravdu nečekali²⁾

A i když se to možná zdá až neuvěřitelné, překvapením není v tomto čísle Filatelie ještě konec. A tím se konečně dostáváme k vlastnímu tématu našeho článku - k dopisu člena Klubu Filatelie Břetislava Golába z Havířova. Píše v něm: „*Při pročítání zapůjčených starších ročníků Filatelie (asi rok 1985) jsem se dočetl o falšování papíru z bp na oz. Problematiku jistě znáte, nebudu se tedy o ní rozepisovat. Psalo se tam, že na oz papíru byly u nás známky vydány poprvé v roce 1966, a to dvě hodnoty k mistrovství světa v odbíjené (Pof. č. 1502 a 1503). Vloni jsem však zakoupil neupotřebenou známku 60 h Světová odborová federace 1965, Pof. č. 1457, u níž jsem při prohlížení pod UV lampou zjistil, že září jako známka na papíru oz. Po přečtení oněch zmíněných Filatelií jsem si ale nebyl úplně jistý, jestli je to vůbec možné, jestli nejde o nějaký padělek nebo snad nezáměrnou manipulaci. Proto jsem napsal do různých koutů republiky a poprosil kolegy sběratele o zaslání několika kusů této známky, které jsem chtěl i s okrají kvůli případnému datu tisku. Známek mi přišla celá řada, všechny ale na obyčejném papíru bp. Výjimkou bylo několik zásilek od sběratelů z okolí Brna, v nichž byly obsaženy celkem čtyři neupotřebené kusy na papíru oz, ale bohužel nic s datem tisku. Protože jsem tyto známky získal od ně-*

¹⁾ Otázce klasifikace typů u této emise bude třeba věnovat ještě pozornost, pro účely tohoto článku je tedy prozatím nazýváno tímto výrazem.

²⁾ Na rozdíl od identifikace „polohových typů“ u známky 20 K Košické 1945, k níž sice došlo až více než půl století od jejího vydání, ale po dlouhou dobu byla (s ohledem na ostatní hodnoty emise) předpokládána, je následující objev překvapením, na které pomyslel asi jen málokdo.

kolika sběratelů, nezdá se mi možné, že by je u všech někdo napouštěl opticky zjasňujícími prostředky. Mohlo by jít o nějaký dotisk nebo neúmyslnou záměnu papíru? To je otázka, která mě trápí. Jedná-li se o papíry oz, můžete ve Filatelii informovat veřejnost, snad někdo najde totožné známky i s datem tisku.“

K dopisu pan Goláb přiložil všech pět exemplářů, které se mu podařilo shromáždit, s prosbou o jejich prozkoumání a stanovisko, zda jde skutečně o papír oz, nebo nikoliv.

Než se dostaneme k výsledku našeho zkoumání, ohlédněme se stručně do nedávné historie. Podle dosavadních poznatků se opticky zjasněný papír začal k tisku československých známek používat od poloviny prosince roku 1965. Prvními známkami, které na něm byly tištěny, jsou hodnoty 60 h a 1 Kčs Mistrovství světa v odbíjené 1966, Pof. č. 1502 - 3, vydané 17. 1. 1966 a v katalozích zahrnuté do emise Sportovní události 1966 (Pof. č. 1498 - 1503). Jejich papír se z hlediska luminiscence poněkud liší od papíru oz používaného v pozdějších letech, což je však problematika přesahující rámec tohoto článku a zmiňuji se o tom pouze proto, že to má vztah ke zkoumané známce 60 h Světová odborová federace 1965.

Ta vyšla o více než půl roku dříve, 24. 6. 1965, a protože u ní specializované katalogy neuvádějí žádné významnější vady a odchylky (a ani její námět není zrovna atraktivní), stála až dosud spíše na okraji zájmu specializovaných sběratelů. Pokud by se však ukázalo, že při jejím tisku byl skutečně použit dvojí papír (nejen bp, ale i oz), situace by se samozřejmě naprosto změnila a dosavadní Popelka by se rázem ocitla v centru pozornosti.

Někdo by teď mohl namítnout, že opticky zjasněný papír se vyskytuje i u známek vydaných před polovinou prosince roku 1965, kdy, jak podle dosavadních poznatků víme, byl poprvé použit k tisku. V těchto případech však jde vždy o známky výplatní (20 h, 30 h a 60 h Hradý 1960 a 30 h, 1,60 Kčs a 3 Kčs Města 1965), u nichž byly později zhotovovány dotisky, z nichž ty na papíru oz pocházejí až z doby po tomto datu. Zkoumaná známka 60 h SOF je však známkou příležitostnou a u těch bývá celý náklad vytištěn před datem vydání, po kterém se už obvykle v tisku nepokračuje. I proto jsme byli velmi obezřetní a všech pět zaslaných exemplářů jsme zevrubně prozkoumali a porovnali se známkami na běžném (standardním) papíru bez opticky aktivních přísad (bp); s výsledky vás nyní seznámíme.

Známka SOF 1965 pod lupou i UV lampou

Papír běžných známek je silnější, na denním světle slabě nažloutlý, zatímco papír pěti zkoumaných známek je slabší, na denním světle bílý až slabě narůžovělý. Lep je u obou skupin známek prakticky stejný,

mřížkováný, u běžných známek při pohledu ze zadu tisk prosvítá méně výrazně než u pětice známek zkoumaných.

Pod UV lampou v záření o vlnové délce 366 nm (modrá trubice) papír běžných známek neemituje žádné záření a jeví se jako nahnědlý, s ojedinělými opticky zjasněnými vlákny, zatímco papír pěti zkoumaných známek v celé ploše září bělomodře (toto záření je shodné se zářením emitovaným papírem známek 60

h a 1 Kčs Odbíjená 1966, Pof. č. 1502 - 3, o němž jsme si už řekli, že se poněkud liší od záření emitovaného opticky zjasněným papírem známek vydávaných od roku 1970, počínaje emisí J. Lada). V záření o vlnové délce 254 nm (čirá trubice) se papír i lep běžných známek jeví jako nažloutlý, zatímco papír i lep

pěti zkoumaných známek se jeví jako jasně bílý.

Při prohlídce obrazu známek v denním světle je patrné, že modrá barva ve spojených kruzích je u pěti zkoumaných známek výraznější, jednotlivé šrafy jsou homogennější (plocha je jimi více „zaplněna“) a jako by tmavší než u známek běžných, kde jsou tyto šrafy tenčí a více přerušované („potrhané“), více jimi prosvítá papír a modrá barva tedy působí o něco světleji. Slabá modrá vodorovná rýska, nacházející se u obou skupin známek v pravé dolní části bílého kruhu, je u pěti zkoumaných známek o poznání výraznější než u známek běžných.

Nezávisle na mnou provedeném zkoumání hned první exemplář, který se panu Golábovi podařilo identifikovat, prozkoumal známý odborník na ČSR II, znalec Pavel Pažout, který dospěl k závěru, že známka je bez pochyb na papíru oz. Jiný exemplář ze zaslané pětice jsme předložili znalci Filatelistické zkušebny Marcelu Arbeitovi, přednímu odborníkovi na známky tištěné rotačním ocelotiskem kombinovaným s hlubotiskem, a i ten dospěl ke stejnému závěru.

Sláva, nazdar objevu! (ale pátrání ještě pokračuje...)

Všechno tedy nasvědčuje tomu, že pan Goláb učinil nečekaný a významný objev, a otázkou nyní zůstává, zda byl opticky zjasněný papír k tisku československých známek poprvé použit už o půl roku dříve, než jsme se dosud domnívali, nebo zda příležitostná známka 60 h SOF 1965 byla půl roku po svém vydání dotiskována, a pokud ano, tak kdy přesně³⁾. Mně se zdá pravděpodobnější spíše druhá možnost; k jejímu definitivnímu potvrzení bychom však potřebovali exemplář s příslušným okrajem archu s datem tisku, který by na naši otázku byl tou nejprůkaznější odpovědí. Takový exemplář se jistě může nacházet ve sbírce některého čtenáře našeho časopisu (třeba jako dokumentace barevného odstínu modré barvy, kterého si specialista mohl povšimnout) a pokud nám bude předložen, rádi o tom přineseme zprávu. Zrovna tak ovšem nelze vyloučit možnost, že

³⁾ Bez zájmovosti by samozřejmě nebylo i zjištění, proč k takovému případnému dotisku bylo vlastně přikročeno.

nalezen nebude a třeba dokonce už ani neexistuje. To by zodpovězení naší otázky jistě zkomplikovalo, ale neznemožnilo. Vždyť například existuje možnost pokusit se dohledat provozní a evidenční záznamy tiskárny známek z roku 1965 či dokumentaci pohybu zásob ve skladech pošty (a přebírání jednotlivých položek z tiskárny známek) z té doby; pomoci nám mohou i další prameny. Ale možná budeme mít štěstí, exemplář na papíru oz s datem tisku bude přece jen nalezen, a tak se o tato pracná zkoumání (navíc s nejistým výsledkem) nebudeme muset pokoušet.

Ale to teď závisí především na vás - našich čtenářích; co když právě vy budete mít to štěstí a vaše dosud v podstatě haléřová známka pod UV lampou bělomodře zazáří⁴⁾, čímž se rázem promění v cennou ozdobu vaší specializované sbírky! Pokud ano, napište nám o tom! A neomezujte se jen na známky neupotřebené, mnohé nám o výskytu a případném poštovním použití známek na oz papíru mohou napovědět i případné nálezy exemplářů razítkovaných! A jestli dokonce najdete neupotřebenou známku na papíru oz s okrajem a datem tisku, tak to už se (alespoň drobným písmem) zapíšete do filatelistické historie, nemluvě o ceně takového - možná dokonce unikátního - exempláře!

A když už jsme u ceny, mnohé čtenáře bude jistě zajímat, kolik by nově objevené známky na papíru oz vlastně stály? Na vyřknutí přesnějších odhadů je samozřejmě ještě příliš brzy. Všechno záleží především na nepochybném potvrzení, že jde skutečně o papír oz (čemuž až dosud všechno nasvědčuje), a pak na počtu dochovaných a předložených kusů. Protože jde o zcela nový a navíc mimořádně zajímavý objev, známka se jistě stane středem pozornosti specializo-

vaných a studijních sběratelů a dříve nebo později se objeví i v nabídce předních aukčních firem. Obecně vzato se ceny neupotřebených známek na odlišných papírech u nás pohybují od několika málo korun do nějakých třiceti tisíc za kus a nově nalezená odchylna přitom rozhodně nebude patřit k těm nejlevnějším - kam přesně se však nakonec zařadí, to nám ukáže až blízká budoucnost.⁵⁾

* * *

Co říci závěrem? Ukázali jsme si, že krásné objevy rozhodně nejsou vyhrazeny nějaké skupince vyvolených a pokoušet se o ně může doslova každý z nás. A nepotřebujeme k tomu složité přístroje, bohatou odbornou knihovnu či rozsáhlé sbírky nedostupných rarit. Vždyť všem objevitelům, o nichž jsme se v našem článku zmínili, stačilo pouze pozorně se dívat a rozpoznat zajímavost tam, kde jsme ji my ostatní prostě nehledali, a proto ani neviděli. Povzbudivé je i to, že všichni se svými objevy zcela nesobecky seznamují širokou filatelistickou veřejnost, a díky tomu se o takový nálezy může pokusit každý z nás. I v tom nám tedy mohou být vzorem, který by bylo dobré ve všech směrech a co nejhojněji napodobovat!⁶⁾ ■

Stručně o autorovi:

Mgr. Ing. František Beneš, CSc. (46), filatelistický znalec, obchodník a publicista. Je soudním znalcem v oboru filatelie, znalcem Filatelistické zkušebny, řádným členem Komise expertů SČF a zkušebním znalcem pro obor Československo, Česká republika a protektorát ČaM. Působí v pražském Domě filatelie.

⁴⁾ Zkušeným sběratelům jistě není třeba radit, jak si při prohlížení známek pod UV lampou mají počínat. Mezi čtenáři našeho časopisu je však i řada sběratelů méně zkušených či dokonce v tomto oboru teprve začínajících, a těm by možná několik praktických rad přišlo vhod (ostatní mohou následující řádky klidně přeskochit). Takže, samotnou UV lampu nejspíš nemusíme představovat - je to stolní či ruční svítlna, v níž je instalována trubice vydávající ultrafialové záření. Cena kapesní UV lampy, která pro naše zkoumání bohatě postačí, dnes nepřesahuje několik málo stokorun a koupit ji můžeme v některém z filatelistických obchodů nebo se na ni můžeme ptát v kancelářských potřebách (je nabízena například jako příslušenství hotovostních pokladen). Před nákupem lampy doporučuji zkontrolovat vlnovou délku vložené trubice - 366 nm - a její barvu (modrá). U kapesního provedení je dobré nešetřit na bateriích, s jejichž klesající kapacitou značně klesá i intenzita emitovaného záření. Vlastní zkoumání je pak poměrně jednoduché - známky prohlédneme pokud možno v co největší tmě, a to tak, že lampou s rozsvícenou trubicí nad nimi pomalu přejíždíme (ve vzdálenosti několika centimetrů). Běžný papír neobsahující opticky aktivní přísady (papír bp) se v UV světle jeví jako matný, obvykle se spíše tmavším odstínem. Papír s opticky aktivními přísadami v UV světle vyznačuje bělomodře (oz), žlutě (fl 1) nebo žlutozeleně (fl 2) světlo. Při zkoumání známky SOF 1965 nám pro srovnání dobře poslouží běžné známky 60 h a 1 Kčs Odbíjená 1966, Poř. č. 1502 - 3, které se vyskytují pouze na papíru oz, navíc právě toho druhu, na němž se vyskytly i všechny dosud předložené známky SOF 1965. Pokud vás problematika odlišných papírů používých k tisku našich známek zajme, bylo by dobré si o ní přečíst něco podrobnějšího - třeba v článku znalce J. Weissensteina Fotoluminiscenční analýza a její uplatnění ve filatelii, otištěném ve F 4/73 (pokud by byl ze strany čtenářů zájem, můžeme přinést jeho aktualizované znění). I tady totiž na nás čekají různé nástrahy - třeba v podobě nezáměrných příměsí, ale i padělků -, kterými se však jistě stojí za to prokousat.

⁵⁾ Jak jsme se dozvěděli od znalce Vladimíra Dražana, jeden exemplář nově nalezené odchylny bude nabídnut v podzimní aukci Profil.

⁶⁾ Přístup pana Golába je pak dokonce naprosto čitankový - nelenil vytrvale prohlížet pod UV lampou známky, u nichž by to asi většinu z nás ani nenapadlo (a měl štěstí, že z hlediska luminescence nakonec narazil na odlišný exemplář), po zjištění odchylny papíru se neprodleně pokusil získat další kusy pro srovnávací účely (a i v tom měl štěstí), když se mu to podařilo, konzultoval věc se znalci, a když vyčerpal možnost dalšího nákupu známek na odlišném papíru ve svém okolí a dosahu, neprodleně svá zjištění nabídl k publikaci, aby se s nimi mohla seznámit filatelistická veřejnost. Tím na jedné straně napomohl k rozšíření našeho studijního poznání a na straně druhé jistě dosáhl i osobního uspokojení z krásného objevu a současně i spravedlivé odměny spočívající v těch několika nepochybně hodnotných exemplářích známek na odlišném papíru, které se mu jako objevitelé podařilo získat.